

Jan Kramář

Resumé

Poštovní muzeum a jeho sbírkotvorná činnost v letech 1918-1938

Myšlenka na vybudování československého Poštovního muzea vzešla z okruhu kulturně-historicky a filatelisticky orientovaných poštovních zaměstnanců, kteří požadovali vytvoření specializovaného pracoviště, které by se soustavně zabývalo studiem a shromažďováním veškerých dostupných materiálů k dějinám poštovníctví a známkové tvorby. Pro svůj záměr využili nanejvýše vhodnou situaci, když bylo krátce po říjnovém převratu 1918 zřízeno samostatné ministerstvo pošt a telegrafů (MPT). Jen o několik dnů později, 18. prosince 1918, došlo k založení muzea.

Jedním z hlavních iniciátorů a současně prvním ředitelem muzea se stal poštovní oficiál Václav Dragoun. Zpočátku muzeum nedisponovalo ani výstavními sály ani depozitáři, ale ani vlastními sbírkami. Také personální obsazení bylo zcela nedostatečné. Prvním a zcela zásadním úkolem bylo získat co možná největší počet předmětů a písemností k dějinám pošty v Českých zemích, na Slovensku a na Podkarpatské Rusi. Z tohoto důvodu byla výnosem MPT ze 7. března 1922 vyhlášena první odvodová akce, jejímž účelem bylo uchovat starožitné předměty, které se nacházely na jednotlivých pracovištích poštovní správy. Zároveň probíhala jednání s rakouským státem na základě Saint Germainské mírové smlouvy z 19. 9. 1919 a tzv. Pražské úmluvy z 18. 5. 1920 v záležitosti předání části spisové agendy bývalého ministerstva obchodu do nově budovaného Archivu MPT. Zatímco odvodová akce byla velmi úspěšná, jednání s rakouskou stranou dosáhlo pouze polovičního úspěchu. Podařilo se sice získat některé starší archiválie, ale trojrozměrné sbírkové předměty z vídeňského poštovního muzea předány nebyly. Sbírková Poštovního muzea však přesto rychle narůstala, poněvadž byla doplňována i prostřednictvím darů a nákupů.

Václav Dragoun opustil místo ředitele v roce 1925 a jeho nástupcem se stal známý literát a poštovní inspektor Josef Jiří Karásek, který se intenzivně zabýval zpracováním sbírek a jejich přípravou pro první stálou expozici. Dne 17. 11. 1928 se mu podařilo – za nemalého přispění bývalého ředitele Dragouna – úkol splnit, když byla slavnostně otevřena expozice Poštovního muzea v Karolinu na Starém Městě. Počáteční nadšení však brzy opadlo a muzeum se muselo potýkat s nedostatkem výstavních sálů i depozitářů, malým zájmem veřejnosti a zpochybňováním filatelistické části expozice. Příznivou shodou okolností se koncem roku 1931 uvolnily rozsáhlé prostory v bývalém klášteře sv. Gabriela v Praze na Smíchově, kde do té doby sídlil Poštovní úřad šekový. MPT s jeho využitím dlouho neváhalo a objekt dalo k dispozici Poštovnímu muzeu. Nová expozice poštovníctví – doplněná o přírůstky z druhé odvodové akce – zde byla otevřena 3. 2. 1933.

Změna nastala nejen v umístění muzea ale také v osobě jeho ředitele, kterým se stal vrchní poštovní tajemník Alois Lustig. Ani on – podobně jako jeho dva

předchůdci – nebyl školený historik. O něco lépe však chápal dobové poslání muzea. Proto se snažil zvýšit celkovou úroveň tím, že rozšiřoval a zkvalitňoval spektrum poskytovaných služeb. Systematická muzejní činnost přinesla pozitivní výsledky v podobě první příležitostné výstavy s názvem „Pošta v českých zemích v době válek napoleonských“ (1936) a zejména vytvořením kompaktního výstavního celku s pěti tematickými odděleními o devíti sálech (1938).

Zusammenfassung

Das Postmuseum und seine Sammeltätigkeit in den Jahren 1918–1938

Die Idee, das tschechoslowakische Postmuseum zu errichten, entstand im Kreis der kultur-historisch und philatelistisch orientierten Postangestellten, die die Erschaffung einer spezialisierten Arbeitsstelle verlangten, die sich mit dem Studium und Sammeln aller erreichbaren Materialien zur Geschichte des Postwesens und Markenbildung beschäftigte. Für ihren Plan nutzten sie die günstigste Situation aus, wann bald nach dem Oktoberumsturz 1918 das selbständige Ministerium der Post und Telegrafien (MPT) gegründet wurde. Nur ein Paar Tage später, am 18. Dezember 1918, kam es zur Gründung des Museums.

Einer der Hauptinitiatoren und gleichzeitig der erste Direktor des Museums wurde der Postoffizial Václav Dragoun. Am Anfang hatte das Museum zur Verfügung weder Ausstellungssäle noch Depositare, aber auch eigene Sammlungen. Auch die Personalbesetzung war völlig unzureichend. Die erste und ganz prinzipielle Aufgabe war, möglichst viel Gegenstände und Schriftstücke zur Geschichte der Post in den böhmischen Ländern, in der Slowakei und in Karpathen-Ruthenien zu gewinnen. Es wurde aus diesem Grund durch Erlass des MPTs vom 7. März 1922 die erste Ablieferungsaktion verkündigt, deren Zweck war, die auf einzelnen Arbeitsstellen der Postverwaltung sich befindenden altertümlichen Gegenstände zu bewahren. Gleichzeitig verliefen die Verhandlungen mit dem österreichischen Staat auf Grund des Friedensabkommens von Saint Germain vom 19. 9. 1919 und der sog. Prager Vereinbarung vom 18. 5. 1920 behufs der Übergabe des Teils von Aktenagenda des ehemaligen Handelsministeriums ins neu einrichtete Archiv des MPTs. Während die Ablieferungsaktion sehr erfolgreich war, erzielten die Verhandlungen mit der österreichischen Seite nur halben Erfolg. Es gelang zwar einige älteren Archivalien zu gewinnen, aber die dreidimensionalen Sammelgegenstände aus dem Wiener Postmuseum wurden nicht übergeben. Die Sammlung des Postmuseums wuchs trotzdem schnell, weil sie mittelst Geschenke und Einkäufe zugegeben wurde.

Václav Dragoun verließ den Posten des Direktors im Jahre 1925 und zu seinem Nachfolger wurde der bekannte Literat und Postinspektor Josef Jiří Karásek, der sich intensiv mit der Bearbeitung der Sammlungen und deren Vorbereitung für die erste Dauerexposition beschäftigte. Am 17. 11. 1928 gelang es ihm – mit Unterstützung des ehemaligen Direktors Dragoun – die Aufgabe zu erfüllen, wenn die Exposition des Postmuseums in Karolinum in der Prager Altstadt

feierlich geöffnet wurde. Der anfängliche Enthusiasmus ebte aber bald ab und das Museum musste mit Mangel an Ausstellungsräumen und Depositaren, mit kleinem Interesse der Öffentlichkeit und mir der Infragestellung der philatelistischen Teil der Exposition auseinandersetzen. Am Ende des Jahres 1931 wurden die umfangreichen Räume in ehemaligen Kloster des hl. Gabriel in Smichov geräumt, wo bisher das Postscheckamt siedelte. Das Ministerium der Post und Telegraphen zögerte nicht lange und gab das Objekt zur Verfügung dem Postmuseum. Die neue Exposition des Postwesens – ergänzt um Zuwachs aus der zweiten Ablieferungsaktion – wurde hier am 3. 2. 1933 eröffnet.

Es kam zur Änderung nicht nur in der Unterbringung des Museums, sondern auch in der Person des Direktors. Zu dem wurde der Oberpostsekretär Alois Lustig. Auch er – ähnlich wie seine Vorgänger – wurde kein geschulter Historiker. Er verstand aber etwas besser die aktuelle Bestimmung des Museums. Deshalb bemühte er sich das gesamte Niveau damit zu erhöhen, dass er verbreitete und verbesserte das Spektrum der Dienstleistungen. Die systematische Museumstätigkeit brachte die positiven Ergebnisse in der Form der ersten gelegentlichen Ausstellung mit dem Titel „Die Post in den böhmischen Ländern in der Zeit der Napoleonskriege“ (1936) und vor allem durch die Bildung eines kompakten Ausstellungskomplexes mit fünf thematischen Abteilungen in neun Sälen (1938).

Annotation

The Czechoslovak Post Office Museum and the Creation of its Collections, 1918-1938

The idea of establishing the Czechoslovak Post Office Museum arose within the circle of postal employees with cultural, historical, and philatelic interests. They petitioned for the creation of a special site devoted to the systematic study and collection of all available materials on postal history and the creation of postal stamps. In pursuit of this end they exploited the favourable circumstances arising from the establishment of an independent ministry of post and telegraph not long after the coup d'état of October 1918. Only few days later, on 18 December 1918, the museum was established. The author describes the organisational development of the new museum and its profile during the first twenty years of its existence.